

més
LLIBRES

Joan Buades

Educar, per a què?

QUAN VAM RENUNCIAR A PARLAR
AMB PASSIÓ D'EDUCACIÓ, COM SI
NO ENS HI ANÉS LA VIDA?

Què fa que l'hàgim reduït a un afer menor, avorrit, però tanmateix ineludible com a trampolí a una vida professional d'èxit? Per què tractem l'escola com una espècie d'oenagé messiànica especialitzada a superar les mil i una insatisfaccions que destil·la el nostre món, des de la falta de respecte general fins a la salvació del planeta? A què treu cap que pràcticament s'hagi extingit la idea de ser mestres, aclaparadorament substituïda per la de resignar-se a formar part d'un exèrcit de gestors de la motivació i de tecnologies sense horari amb un maletí ple de remeis pal·liatius?

Grans o joves, estiguem a la banda familiar, docent o formant-nos com a alumnes, segur que no se'ns acabarien les preguntes davant de la

perplexitat que ens provoca mirar de cara l'educació d'avui. Fa la sensació que hi ha estudiants i mestres excel·lents, centres potents, metodologies increïblement engrescadores, però que la realitat no va d'això, que poques vegades des que existeix l'ensenyament obligatori havien estat tan desacobllats el camí de l'escola i el de l'entrada al món adult. Endormiscats cada dia més amb la cantarella que «tota la vida ens haurem de seguir formant», no dediquem gaire estona a pensar què estem fent tots plegats. Tanmateix, als marges de l'horari i les obligacions, més enllà de l'activisme compulsiu «per projectes» i de l'estrès permanent enmig de l'imperatiu sostingut d'educar «emocionalment», van sortint escletxes aquí i allà per on ressonen amb insistència les queixes sobre l'absurditat del sistema...

La incomoditat sol agreujar-se quan, periòdicament, apareixen els resultats, en el millor dels casos ben mediocres, del lloc que ocupa el nostre sistema educatiu en els darrers rànquings internacionals com ara PISA. Com és que estem tan lluny de Finlàndia o Singapur i tan a prop de Rússia o l'Argentina? Quan el mirall no ens agrada gaire,

l'enviem a fer punyetes perquè «la nostra realitat és molt diferent». En cas que hi parem una atenció genuïna, ens trobarem de seguida arrossegats a obeir el crit d'urgència d'autoritats i «innovadors» educatius tot pressionant per introduir metodologies de moda com ara les «competències» i la «inclusió». Però, de fet, les coses són més complicades. Així, quan alcem la vista més enllà de l'escola o l'institut que coneixem, fins i tot de la situació dels del nostre país, ens adonem que gairebé enlloc del món l'educació no aconsegueix la promesa històrica de progrés que consideràvem evident fins fa poc: una bona formació bàsica, si pot ser completada amb un grau universitari de qualitat, constitueix la millor garantia per aconseguir una posició professional envejable i duradora.

És més: la crisi del 2008 ens ha ensenyat que la meritocràcia, allò de ser valorats pels mèrits acadèmics i professionals en lloc d'estar condicionats per la classe social, el gènere o el color de la pell, no passa de representar un amarg conte de fades. Ja ho diuen: mai no havia existit una generació tan i tan ben formada com la d'avui amb unes condicions de benestar i feina reduïdes a un horitzó

ple d'inseguretats que s'anuncia permanent. Ep, i amb totes les diferències que vulgueu: això val tant per a la joventut britànica, per a la francesa com per a la nostra. Aquesta constatació té conseqüències comunitàries, de desaparició de la possibilitat de traçar projectes de vida autònoms per als menors de trenta-cinc anys, per exemple, que tot just comencem a comprendre. Perfectament capaços de parlar tres i quatre llengües, amb doctorats i fins i tot un ample bagatge d'experiència en treball associatiu i laboral, tothom coneix exemples de joves absolutament competents abocats a un present fet a còpia d'empalmar contractes escombraria, de seguir ocupant la casa familiar quan els pares, en la seva generació, s'havien independitzat una quinzena d'anys abans.

La veritat és que no recordo cap època en què l'excel·lència formativa proporcionés menys garanties de vida plena que els nostres dies. Per aquí s'eixampla una altra esquerra que qüestiona la promesa educativa que va començar a ser anhelada per les classes populars occidentals a finals del segle XIX i progressivament arreu. Recordem que la Revolució Industrial va fer de la «instrucció pública» (així

talment es deia aleshores) un deure també per a la gent de baix a fi que el jovent obrer aprengué a ser útil i disciplinat a les fàbriques i a les burocràcies imperials. Fem també memòria que, simultàniament, anarquistes, socialistes i comunistes rivalitzaven per furnir també de formació bàsica (i sovint a través de pedagogies vives pioneres basades en el cultiu del criteri propi com la de Ferrer i Guàrdia o la de la Institución Libre de Enseñanza) els fills i les filles del poble de cara a fer possible el seu alliberament social. D'arrel industrialista, militarista, liberal o llibertària, l'evidència de la necessitat de l'ensenyament general obligatori per al jovent té, en realitat, doncs, poc més d'un segle. I, a la vista de la falta d'avantatges pràctics que marquin la diferència per a una joventut que ha fet amb escreix els deures que se li han demanat, no està escrit, com veurem, que l'escolarització obligatòria tingui un consens futur garantit.

Però, si no voleu brou, tassa i mitja: i del professorat vocacional, què se n'ha fet? En coneixeu gaires que estiguin contents i entusiasmats amb la professió? Qui ens havia de dir fa quaranta anys, quan l'estat espanyol semblava sortir de la

nit feixista, que les ànsies de cultura i d'educació digna per a tothom associades a la nova democràcia acabarien reduïdes a la gestió burocràtica d'un sistema d'ensenyament molt rígid, cofoi en la seva mediocritat, que procura ofegar l'emergència d'un professorat i uns centres al servei d'un alumnat que respiri ciutadania global? És clar que això no és patrimoni exclusiu tampoc de casa nostra. Sense que serveixi d'excusa, com veurem, fa pensar molt saber que, ara mateix, hi ha una creixent falta de vocacions docents en estats tan importants de la Unió Europea com Alemanya, el Regne Unit o França. Es busquen professionals arreu en països de llarga tradició pedagògica. Sobretot, manquen mestres que aguantin, que sobrevisquin en situacions culturalment complicades, en zones urbanes amb poca cohesió social, on les trifulgues, les agressions i el fracàs es respiren quotidianament. Cada any hi ha menys docents al nostre continent. Dit d'una manera «optimista»: és cada vegada més fàcil tenir un contracte de professorat en una Europa que viu un daltabaix social que no coneixíem des dels anys trenta del segle passat. Paradoxalment, això coincideix amb una sostinguda pressió perquè

el professorat acreditat que sap fer cada cop més coses, des de classes «divertides» fins a sessions interactives usant tecnologia comunicativa puntera, passant per la gestió emocional i pacífica en solitari de grups adolescents d'allò més guerriller o la superació d'estàndards de rendiment acadèmic compulsivament competitius. Com si pogués fer-ho sol, fins i tot un per un en claustres cada vegada més escadussers i amb menys poder de decisió. Enmig de guetos urbans on la gent s'amuntega sense que existeixi una autèntica comunitat. Amb un suport institucional raquític, classista amb la gent de baix, al·lèrgic a tot allò que vagi més enllà de complir estrictament amb el perfil baix reservat a l'educació popular que exigeix el nou ordre neoliberal. És lògic, doncs, que la professió resti a la deriva, cada cop més a prop d'esdevenir un sector auxiliar de les cures comunitàries que no pas un focus de saber, de fer, de compartir i, factor clau, d'aprendre a formular preguntes rellevants sobre el món i el temps que ens ha tocat viure.

Perquè aquesta és una altra, la més grossa, segur: com és ja aquest món del nostre segle i què té de radicalment diferent pel que fa al que hem

conegut els més grans de quaranta anys i totes les generacions anteriors? Si no dediquem temps a entendre que sí que hi ha alguna cosa nova sota el sol, que no s'hi valen les formes de viure, produir i consumir que han estat corrents fins ara, perdrem definitivament el fil de per què paga la pena, potser més que mai, dedicar-se a un dels oficis més bells del món: l'art d'educar el jovent en un clima de llibertat, creativitat i responsabilitat. Només per obrir boca: estic parlat de l'Antropocè. Probablement, a la majoria de vosaltres us ha intrigat, el concepte que surt al subtítol. De segur no apareix ni al currículum ni als llibres de text ni al projecte educatiu de cap centre convencional. Però, si no ens hi familiaritzem, estarem perdent el tren del sentit de la nostra època, la del «supremacisme humà», en podríem dir. I, de retruc, contribuïrem, encara més, a extremar les condicions de supervivència no sols del jovent que puja sinó també de la mateixa idea d'educació com a dret inalienable. En parlarem a bastament en les pàgines que seguiran. Si em permeteu acompanyar-vos una estona, posem-los-ho difícil als de Dalt, a qui no importem gaire ni el planeta, ni el jovent ni el professorat, fent-nos

un favor d'interès general. Demanem-nos, amb fonament si us plau: quin sentit té l'educació al segle XXI? I compartim-ho entre els companys i les companyes, al centre, al barri, a la comunitat. Ens hi juguem molt personalment i col·lectivament. Mestres, joves, famílies: em sentiria molt honorat si aquestes pàgines humils us despertessin les ganes de contribuir a ajudar a seguir fent duradorament habitable aquesta llar única encara preciosa.